RADIO FREE EUROPE
CZECHOSLOVAK EVALUATION
AND RESEARCH SECTION

P Ř E H L E D Č S. T I S K U

Číslo 131 /VI./ 8. června 1963

Kultura a školství

III. SJEZD ČS. SPISOVATELŮ
/Výňatky z diskusních příspěvků Petra KARVAŠE, Vratislava BLAŽKA, Jiřího GRUŠY, Antona HYKISCHE, Arnošta LUSTIGA, Josefa ŠKVORECKÉHO, Miroslava HOLUBA, Alexandera MATUŠKY a Jána ROZNERA./ str. 2 - 14

---

9. Kultura a školství

III. SJEZD ČS. SPISOVATELŮ

Literární noviny tentokráte věnovaly 8 stránek příspěvkům k diskusi na III. sjezdu Svazu československých spisovatelů proti pouhé jedné stránce v minulém čísle. Kromě příspěvků Vladimíra MINÁČE, Milana KUNDERY a Vojtecha MIHÁLIKA, jež byly přetištěny již v Kulturním životě z 25. května 1963, jsou zde také výňatky z projevů Pavla KOHOUTA, Laca NOVOMESKÉHO a Ladislava MŇAČKY jak byly zveřejněny v Kulturním životě z 1. června 1963. Nadto Literární noviny tentokráte předběhly Kulturny život v tom, že přinášejí také výňatky z příspěvků několika dalších spisovatelů, které budou zveřejněny teprve v příštím čísle Kulturního života. Z těchto přetiskujeme nejzajímavější části :

"BÝT NA ÚROVNI MARXISTICKÉHO MYŠLENÍ

/Peter KARVAŠ/

Soudobý boj proti dogmatismu, který je velkým mezinárodním procesem renesance marxistického myšlení a společenské ideové tvorby, začíná mít svou periférii a svoje idealistické formy. Periférií stává se svými deklarativně konjunkturálními podobami, nejednou antidogmatickým úspěšnictvím; idealistickým stává se dogmatickými metodami boje proti dogmatismu, svým apriorismem a konjunkturalismem, svým ahistorismem.

Také antidogmatismus má tedy kromě fáze plodného filosofického zápasu o ryzost a dějinotvornou aktivitu marxismu-leninismu také jalové fráze publicistické prosperity a pohotového orientování na evidentní kurs. A tak se stává, že nejeden osvědčený dogmatik tasí proti dogmatismu, když ne myšlenku, tedy ukazováček...

Ani zdaleka není možno říci, že by byl boj proti dogmatismu dobojován, jako například není dobojován boj proti revizionismu, jako není dobojován boj za vysokou úroveň marxistického myšlení ve všech oblastech našeho života a tvorby.

Naopak pozůstatky a vůbec nejen pozůstatky dogmatismu v myšlení některých lidí mají velkou vitalitu a obdivuhodnou regenerační schopnost, při každé - i zdánlivé - příležitosti mění se pohotově na společenskou praxi a jejich důsledky bývají citelné.

Jestliže se člověk nestává dogmatikem, protože chce, protože se mu to líbí, ba jestliže jím zůstává i v době rozvinutého boje proti dogmatismu, musí to mít své vážné příčiny. Chci se tu dotknout jedné z nich, o které ještě nebyla řeč, totiž existenční potřeby dogmatika být dogmatikem, vyplývající z okolnosti, že na nic lepšího není připravený, kvalifikovaný, talentovaný.

Dogmatismus není vůbec jen ustrnutím, sklerózou, stropem marxistické filosofie, spojeným s kultem Stalinovy osobnosti, znemožňujícím či omezujícím rozvoj tvořivého myšlení a obohacování marxismus-leninismu novým bohatstvím společenských zkušeností a poznatků. Je to i způsob myšlení, který bezezbytku vyhovoval jisté společenské praxi, který ji utvářel a byl jí utvářen, byla to mimo jiné nejpoužitelnější metoda myšlení - řekl bych - nesprávných lidí na nesprávných místech.

Dogmatické myšlení, řešení problémů, řízení věcí není možné odmyslet si od jistého vztahu k člověku, od jistého způsobu uvažování o člověku. Je pravda potom, že například metody kulturní politiky není možno zkoumat odděleně od metod a principů kádrové politiky v kultuře.

Dogmatismus bylo lehce splnitelné existenční minimum - marxistické myšlení, myšlení dialektické a proto kritické, myšlení historické a proto po všech stránkách osvícené, je permanentní zatěžkávací zkouškou kvalifikace. Je poměrně velmi lehké a nenamáhavé být spolehlivým řadovým výkonným dogmatikem; je poměrně velmi náročné a odpovědné být marxistickou-leninistou, komunistickým myslitelem. Zdá se, že s tím ještě cosi souvisí. Bylo vlastně nejen pochopitelné, ale i tvrdě zákonité, že období kultu osobnosti bylo do jisté míry a vlnovitě i obdobím nedůvěry k inteligenci, k inteligentíkům, jak řekl Stalin - a to i stranické, podcenování její úlohy při výstavbě socialismu a často zjednodušovaného ztotožnování každého příslušníka inteligence, každého vzdělance s kolísavým živlem, s mudrlantem, oportunistou, kverulantem.

S hrubou vulgarizací boje proti buržoaznímu nacionalismu i proti kosmopolitismu souviselo zvláště na Slovensku i vytváření atmosféry averze a alergie vůči inteligenci vůbec, které nakonec vedlo k zvýhodňování politického nemyšlení před marxistickou myšlenkovou tvorbou, ke konjunktuře filosofického penězokazectví a posléze k pevné orientaci natzv. "druhořadé kádry", přikyvující a "neškodné", protože netvořivé. Žel, nejeden vážný nedostatek ve veřejném, zejména duchovním životě Slovenska, vyplynul z toho, že inteligence nebyla často vítána ani tam, kde neinteligence musila vést - a také vedla - k hrozným škodám.

Za dogmatismem, zejména v kulturní a umělecké oblasti, skrývala se zpravidla nejistota o skutečném myšlenkovém světě marxismu a jeho síle, skepse a pochybnost o možnosti řídit věci kultury novými, strhujícími a podněcujícími myšlenkami, a ovšem i bezděčný strach z povinnosti prosazovat ideje a ideály komunismu argumenty na vysoké úrovni a obhájit po komunisticku svou pravdu, pravdu strany. Tu se slabost dogmatismu bezděky styká se slabostí revzionismu - kořeny obou jsou mimo jiné v nedostatku marxistické zásadové ideové aktivity. Přitom dogmatici a jejich krátkozrakost se stali bezděčně dodavateli argumentů a výzbroje pro revizionisty a liberály všech střihů. Jestliže dáváme přednost lidem, u nichž nehrozí "náležité" myšlenky jen proto, že nehrozí vlastně žádné myšlenky, odzbrojujeme se pro každý ideologický boj.

Ne náhodou mnoho dogmatiků žije duševně v dávné minulosti. Problémy socialismu v jeho počátcích byly svým způsobem jednodušší než problémy socialismu v jeho rozvitých formách, socialismu jako světové soustavy, jako filosofie vládnoucí třídy. I v kultuře a kulturní politice byly věci úžasně jednoduché: sovětský spisovatel Ilja Erenburg byl náš a francouzský existencialista Sartre nenáš; formalista Picasso byl nenáš a bojovník za mír Picasso náš; Fast byl náš do své dezerce a nenáš po ní....naše avantgarda třicátých let byla naše, protože byla pokroková, ale nebyla naše, protože nebyla realistická atd. Z úžasně jednoduchých věcí se staly věci paradoxně složité: Malraux, autor Naděje, se stal de Gaullovým ministrem, autor Špinavých rukou napsal Někrasova, surrealista Nezval se stal národním umělcem, davista komunista Novomeský "agentem imperialistů", Erenburg byl kritizován, Ochlopkov a Tovstogonov umělecky polemizují s MCHAT, Péter Veres po kontrarevoluci není ve vězení, nýbrž v parlamentě, Švýcar měšťák Frisch napíše velkou hru proti fašismu a válce, kdežto satira Nazima Hikmeta je stažena z repertoáru atd. atd. Jako v ekonomice nebo atomistice i v kultuře dochází ke krizi kritérií, a to zvláště pod tlakem složitosti objektivní reality, pod tlakem neudržitelnosti včerejších zjednodušujících a zužujících zorných úhlů na svět. Dogmatik, jemuž kdysi stačilo být pro a aplikovat, stojí najednou před nezbytnou potřebou tvořivého marxismu a vysoké odbornosti, věeckosti.

Dogmatismus začíná tam, kde končí schopnost nad všechno důležitá, schopnost pro přírodu i člověka, pro filosofii i ekonomii, pro vědu i umění nenahraditelná, schopnost růst, rozvíjet se, jít dále, která na této planetě ostře odlišuje živé od neživého a na níž je marxismus vybudován.

A tak dogmatik, který není připraven řešit věci na vědecké základně, má eminentní osobní zájem na tom, aby se vědecké metody nestaly jedinými - to by znamenalo jeho konec. Jeho zájmy se tak rozcházejí se zájmy strany, se zájmy komunismu. Dogmatici tedy vůbec nejsou "skalní" komunisté, jak se říkává a jak se mylně předpokládá, naopak; jsou pro komunismus stejným nebezpečím jako úchylka, i když jiného typu. Dogmatismus je úchylka dozadu zpět.

Pravda, odpůrci marxismu - nebo i odpůrci umění uvědoměle a bezvýhradně stranického - si dělají nemalé naděje v souvislosti s naším bojem proti dogmatismu /koneo konců stejně jako dogmatici spojují náš nekompromisní boj proti revizionismu a liberálčení s nadějí na rehabilitaci a upevnění vlastních pozic/, domnívají se - zejména pokud jde o umění a literaturu - že by to, co bylo nedávno nazváno "širokým prostorem pro hledání", volání po původnosti a objevnosti myšlení, po otevřených a zásadních diskusích a po společenské iniciativnosti a či kritičnosti socialistického umění, mohlo být stupínkem, ba nástupištěm pro liberalismus a bezzásadovost....Mýlí se: boj za linii, za stranickost, za umění socialistického realismu v širokém, ale principiálním smyslu slova je vždy bojem na dvě fronty: proti neplodné strnulosti i proti módním výstřelkům, proti tvarové amorfnosti i proti převaze formy nad obsahem, proti aristokratismu a intelektuálštině, i proti primitivitě a kulturnímu samodurství.

Ale mýlí se i ti, kdo si myslím, že bychom se z dogmatických pozic lépe a důsledněji mohli bránit upadkovým vlivům než z pozic tvořivého marxistického myslitelství. Ne: náš ideový odpůrce si mnohem snáze poradí s neživým myšlenkovým klišé, mnohem snáze je obrátí proti nám a proti skutečnému socialistickému umění, než se živým, fundovaným marxistickým argumentem, založeným na úplné znalosti věcí a vztahů i všech choulostivých zvláštností umění a literatury jako společenského jevu. Revizionista nemůže snít o ničem lepším, než že proti sobě bude mít místo osvícených marxistů dogmatiky; formalisté a abstraktionisté nemohou toužit po ničem lepším, než že svou životaschopnost budou dokazovat proti naturalismu a kýči, a nikoli proti živému a velkému umění socialistickému a realistickému."

"KAŽDÁ VÝMLUVA JE PLANÁ

/Vratislav BLAŽEK/

Chci Vám vyprávět velmi krátký příběh, který jako anekdota jenom vypadá. Muž, kterého znám, pracoval

kdysi jako úředník v pojišťovně. Už tam nepracuje, neboť v prosinci osmačtyřicátého roku našel jednoho dne na svém stole zdravici k jmeninám J.V. Stalina. Předpokládalo se, že ji podepíše, ale ten člověk tak neučinil, prostě odešel a nechal to na stole.

Když se ho druhého dne přísně ptali, proč odmítl blahopřát Stalinovi, vysvětlil to způsobem pro mne dodnes fantastickým:

"Víte," povídal, "von mi taky nikdy neblahopřál, tak se bojím, že by to vypadalo jako devótnost!"

Pochopíte, že brzy přestal být úředníkem. Promiňte mi, jestli si dodnes myslím, že vyletěl jen za dobrý vtip.

Namítnete, že nám tenkrát bylo Stalinovo jméno svaté.

Já namítnu, že to byla naše chyba.

Namítnete, že je snadné být chytrý dodatečně.

V tom s vámi souhlasím ale na faktu to nic nemění. Člověku nemá být nikdy nic svaté; kromě ideje, pro kterou se rozhodl žít a pracovat.

Nebo mi možná namítnete, že svou nechutí podepsat zdravici Stalinovi odhalil ten člověk své ledví. Odpovím, že nám statisíce lidí navždy zahalily svá ledví tím, že vždycky ochotně podepsaly, oč byly požádány.

Horší je, že my všichni, jak jsme se tu sešli, nejsme o moc lepší. Každá výmluva je planá, pomyslíme-li na to, co se stalo.

Mezi sebe a problémy nelze stavět španělskou stěnu; chceme-li léčit rány, musíme dospět ke správné diagnoze. Mnozí se domnívají, že ji našli: jako za příčinu všeho, co není v pořádku, označují období kultu osobnosti.

Myslím, že to není správné, a hlavně myslím, že to není dialektické. Kult osobnosti nespadl s nebe, ani si ho nikdo nevymyslel. Kult osobnosti nebyla příčina, ale důsledek. Nejdříve bylo opuštění leninských norem řízení - a tedy špatný systém řízení práce - a teprve potom přišel kult osobnosti.

Náš systém potřebuje víc důvěry a svobody; potřebuje je v zájmu našeho zřízení, potřebuje je nezbytně v zájmu vítězství naší myšlenky. Je pro nás životně důležité pomáhat vytvořit a zajistit takové podmínky, aby se nemohlo opakovat nic z toho, co bylo.

Vždyť - představte si takový obludný paradox:

V době, kdy sovětští spisovatelé často strhujícím způsobem líčili hrdinství sovětských lidí za Velké říjnové revoluce a Velké vlastenecké války - v téže době nejeden hrdina jejich románů právě prožíval tisící den Ivana Děnisoviče.

Dá se věřit, že o tom nikdo nevěděl ?

To není možné. Mnozí věděli, ale neměli možnost to říci. Kult osobnosti ? Ano. Kult osobnosti jako důsledek takového systému řízení, jenž dovolil jednotlivci přisvojit si diktaturu proletariátu.

Ale aby mé vystupení mělo vůbec nějaký praktický význam, chci na závěr svého diskusního příspěvku navrhnout sjezdu tento bod do usnesení:

Třetí sjezd Svazu československých spisovatelů ukládá novému výboru, aby zabezpečil vydání všech diskusních příspěvků na sjezdu přednesených, tiskem, a to v plném a nezkráceném znění.

Dojde-li k tomu, nebude mít jediný z nás výmluvu ani do budoucna."

"JACÍ VLASTNĚ JSME

/Jiří GRUŠA/

Když v roce 1956 padly idoly, projevilo se to v našich myslích v tom, že my, kterým bylo tenkrát kolem šestnácti nebo dvaceti let /nanejvýš/, jsme objevili socialismus jako něco, nač je možno se doopravdy vsadit celou bytostí. Pro ty z nás, kteří psali, začínali psát první básničky, bylo rovněž samozřejmé angažovat se, a právě za takovýhle socialismus. Četli jsme časopis Květen, vzrušoval nás II. sjezd a domnívali jsme se, že je jen otázkou času, kdy zmizí poslední stoupenci, kteří spoluvytvářeli, ať již z jakýchkoli důvodů nebo pohnutek, předchozí éru a kterým toto jiné nebylo po chuti.

Potom ovšem přišel okamžik, kdy při sebemenším pokusu angažovat se nám ukazovali vztyčený prst proroka a říkali: podívejte se na kontrarevoluci v Maďarsku, nechte

na pokoji věci, kterým nemůžete rozumět, protože jsme vám vytvořili podmínky, jaké jsme sami neměli - co vlastně ještě chcete ? Květen zmizel, noviny se přestaly psát, ale zase se jen tiskly, a otcové - žel, bylo jich dost - předstupovali, činíce veřejné pokání často za to, zač získávali náš obdiv. A tehdy jsme si položili otázku, jací doopravdy jsou, kde končí upřímnost, a začíná konjunkturální póza. V té době jsme začali tisknout první básničky - nyní se tomu říká "nástup mladé generace". Je přirozené, že se tehdy otázala generace otců, jací jsme my, co chceme, chceme-li vůbec něco a jak to chceme, a mnohým jsme se zdáli neangažovaní. Bylo to však v roce 1959 - 1960, kdy angažovat se bylo heslo často opakované, ale když jsem si je přeložili do lidštiny, mělo často jenom jeden význam a bylo vlastně požadavkem "nepleťte se do toho, v čem jsme vám ještě neudělali jasno". Tento druh angažovanosti jsme nepřijali a byli jsme skutečně neangažovaní.

Začali jsme se sdružovat kolem tehdy vzniknuvšího měsíčníku, kolem Plamene, který nejevil o naše úsilí zájem shovívavého pantáty: Dneska vám ten píseček, děti, půjčím, jenom si ty bábovičky uplácejte, nýbrž poskytl nám podle možností příležitost, a snad jsme alespoň pro okamžitou lepší atmosféru udělali něco pozitivního. Plamen ovšem není nafukovací a za určité hranice mu nelze, tedy nemůže dneska podchytit dejme tomu další vlnu ještě mladších autorů. Potřeba časopisů pro něco a pro jejich vytříbení je pociťována víc než pouhá potřeba. A my bychom řekli vůbec potřeba časopisů, neboť společný úkon, tj. psát, neznamená, že všichni ti, kdož píší, mají k sobě stejně blízko a mají všechno společné jenom z toho důvodu, že jsou společně pro socialismus."

"PÍŠEME PRO TY, Z KTERÝCH JSME VYŠLI

/Anton HYKISCH/

Nebyli jsme na II. sjezdu, vstoupili jsme do literatury po jednom a vstoupili jsme zadními dveřmi - jedním slovem jsme generace r. 1956. Jestliže mnozí z vás seděli v roce 1956 na II. sjezdu, my jsme končili své poslední státnice z marxismu a na ulicích prodávali první výtisky s projevem s. Chruščova na XX. sjezdu. To dopoledne byl pro mne zážitek. Před hodinou jsem skládal státnici z něčeho, z čeho bych po hodině státnici z marxismu skládat nemohl.

V roce 1956 jsme posílali první povídky do Mladé tvorby a až na malé výjimky je celá skupina mladých slovenských autorů, které se podařilo debutovat knížkami až v roce 1962, nerozlučně spojena s existencí Mladé tvorby, s existencí roku 1956. Je pravda, že rok 1956 vybojovali za nás jiní. Nám tento rok pootevřel brány a mnozí nám, domnívám se, vytýkají, že jsme nebyli dost vděční. Vždy mě bolí takovéto přirovnání, jako kdybychom mohli za to, že je nám tolik a tolik let. Naše priveligium i čistota - to není naše zásluha - to je zásluha biologického věku.

Vstupovali jsme do roku 1956 s čistými štíty. Kromě několika tříd obecné školy za války nechodili jsme do jiných škol než do škol lidově demokratického státu. Byli jsme malí a to nás - přes všechnu snahu a logiku - uchránilo od toho, abychom se pošpinili.

Mnozí ze starších nám nyní závidí. Máme čisté ruce. Neřeknou nám to, ale závidí nám. Nikdo z nás třicetiletých a mladších se nezasloužil o to, aby někoho zatkli, křivě obvinili, posadili do vězení. Nikdo se nás na nic neptal, neboť jsme byli chlapci a děvčata. Jen jednou....takové chvíle mi zůstanou víc v paměti než obligátní vzpomínka na Stalinovu smrt. Jen jednou nás potřebovali... a tehdy jsem poprvé hlasoval... Rozumíte ?...Hlasoval, já mladý občan, student bez vlivu a práva...za smrt skupinky lidí. Díval jsem se tehdy po spolužácích, strašně jsem chtěl vědět, co si myslí, ale byli jsme seskupeni v koutě posluchárny a vpředu asistent zvučným hlasem četl věci o protistátním spiklenecém centru. A potom nás vyzvali hlasovat. Jste pro, aby...? Kdo je proti ?

A my všichni jsme věděli, že se takto hlasuje snad v celé zemi, ve všech školách, úřadech, závodech, že všichni apaticky zdvihají ruce a někdo tam nahoře, někdo a někteří tam nahoře budou mít o jednu rezoluci a o jeden telegram víc, a kdoví, zda mu to vůbec pomůže večer v zamyšlení nad sebou.

Tehdy jsem poprvé hlasoval. Donutili mne hlasovat za smrt lidí, o kterých jsem nevěděl jako chlapec nic víc, než co bylo v novinách, a o čem dnes vím - zase jen z novin - že to byla lež, pomluva, omyl a křivda.

Zajímavé mohou být pro spisovatele poznatky o existenci kategorie strachu. Celá léta jsme popírali tuto kategorii v teorii, ačkoli v praxi byla jednou z pák, kterými se udržovaly negativní prvky toho, co nazýváme kultem osobnosti. Dnes už nikdo nepopírá tuto kategorii a umělecky se s ní pokoušíme vyrovnávat. Do socialistické literatury vstoupila Solženicynem problematika

strachu z vnějších zdrojů, hrubého násilí. Nebylo by však plné pochopení problémů, kdybychom kategorii lidské úzkosti, Angst, izolovali jen na vnější zdroje. Člověk je o mnoho složitější. Je před námi nevyhnutelná další fáze zkoumání - objevení strachu z vnitřku, bez tlaku vnějších okolností. V pokrokovém umění Západu, např. Felliniho, Antonioniho, Sartra, se hodně udělalo v pokusech o obnažení těchto pocitů.

Tyto poznámky uvádím jen jako příklad, co všechno máme pochopit a přetavit ze svých vlastních pocitů, poznatků a pozic, abychom mohli hovořit o tom, že zobrazujeme pravdivě a plně složitost současného člověka. Jsme si vědomi odpovědnosti, kterou jsme dostali tím, že nám šestapadesátý rok otevřel brány."

"HÁJIT ZÁKLADNÍ HODNOTY ČLOVĚKA

/Arnošt LUSTIG/

Strach je nejhorší ze všech špatných lidských vlastností, je porodní babičkou novodobých farizejů, Jidášů a někdy i Kainů. Strach je nejnelidštější ze všech zlých stítnů člověka a jediné moře, kde by se dal tento strach utopit, je svobodná společnost, v níž může každý člověk narovnat páteř, v níž každý v důvěře ve vlastní užitečnost a ve vlastní síly ztrácí strach, jako ztrácí i všechno ostatní, co je nedůstojné člověka. Myslím si, že jedině komunismus je takovou společností a že v zájmu komunismu je nutno psát o všem, co tomu překáží. A tady se člověk, který píše, musí opravdu stále držet základních, velmi prostých hodnot člověka, jakou jsou přátelství, upřímnost, odvaha, houževnatost, vytrvalost a ohleduplnost.

Rád bych na závěr řekl několik slov o věci, která mne velmi mrzí a která je velmi konkrétní. Léta jsem pracoval v listě mládeže, Mladý svět. Kolektiv, který jsem tam poznal, byl velmi dobrý. Jsou to lidé, kteří se rozhodli svou prací ničit popel nevíry v mladých lidech a vrátit jim důvěru a ukázat, že jediná lepší budoucnost je budoucnost v komunistické společnosti, která pozvedne všechny schopné a nadané a umožní jim pracovat v zájmu této společnosti. Tento list každý týden dával tuto naději půl milionu svých čtenářů a vždycky úzkostlivě sledoval, zda vede tyto mladé lidi, namnoze tápající v morálních otázkách, správnou cestou.

Na posledním sjezdu mládeže byl tento list kritizován. Řada redaktorů má přejít na jiná místa. Nakolik je tato kritika spravedlivá a podložená, je věcí zkoumání.

Když se však přihlásil na sjezdu mládeže vedoucí redaktor, aby vyvrátil obvinění, která podle mínění redakce nebyla ničím doložena, když se prostě hlásil o nezadatelné socialistické právo odpovědět před forem, před nímž byl kritizován, čestně a upřímně na kritiku, nebylo mu uděleno slovo, byla mu vzata možnost obrany. Jak je dnes těmto lidem, komunistům, kteří čekají na sankce, jakou důvěrou je může naplnit takové mocenské jednání, které svou přezíravostí a jednostranností připomíná nepěkné jednání tohoto druhu z minulosti ? V respektu lidských práv musí být rovnost. Nelze dát výsadu práva jen někomu a jinému ji vzít."

"ZÁLEŽÍ NA NÁS

/Josef ŠKVORECKÝ/

Ano, přátelé, měl jsem literární malér, a nebyl jsem první ani poslední spisovatel na této zemi, který si svým psaním připravil horké chvilky. Nebudu předstírat, že doba po vydání Zbabělců byla pro mne idylkou. Ale mohl bych se vůbec pokládat za spisovatele, kdybych kvůli tomu fňukal a doprošoval se sympatií útlocitných lovců sensací doma i v zahraničí ? Mám a měl jsem přátele, měl jsem čtenáře a věřil jsem své věci. Ne tomu, že jsem napsal geniální román nebo třeba jen dobrý román, ale tomu, že jsem ten román napsal naprosto upřímně a ze všech svých sil a schopností, kterých - ať už jsou jakkoli malé nebo velké - jsem vědomě k výrobě skandálního úspěchu nezneužil.

Netoužil jsem, aby o mně psaly Time a Life a myslím, že jsem nezavinil, jestli o mně psaly...Je mi také zcela lhostejné, povýšil-li mne jakýsi francouzský novinář na vůdce českých "beatniků", kteří si prý říkají "praživá kotata"."

"ABYCHOM BYLI TÍM, CO JSME

/Miroslav HOLUB/

Chci upozornit na jeden paradox, který vlečeme z padesátých let. Tehdy patřilo k dobrému tónu hovořit o rozkladu západní kultury, o rozkladu buržoazní pavědy a zahnívání jejího umění. A proti tomuto rozkladu jsme postavili slova, sliby, velká slova a velké sliby. Obávám se, že jsme nepostavili a nestavíme v některých odvětvích kultury dost velké pozitivní hodnoty.

Naopak, pokřik o reakční a formalistické genetice vedl nikoli ke stagnaci genetiky a příbuzných disciplín v kapitalistickýchc zemích, ale ke stagnaci na jedné

straně neadekvátního, na druhé straně samolibě uzavřeného našeho výzkumu a k mohutnému rozvoji slovního formalismu u nás. Dnes dohánímě, co jsme zameškali.

A v době, kdy jsme se izolovali proti všemu, co vzniklo západně od Aše, a stíhali hromovými slovy dekadentní poezii, psali jsme sami poezii, v níž 110 % radosti poletovalo jako vycpaný kolibřík nad dobou procesů a porušování socialistické zákonnosti. A proti absurdnímu divadlu jsme měli "realistické" produkce, kdy se sice na jevišti mylo ve skutečném škopku skutečně špinavé nádobí, ale vyslovovaly se přitom myšlenky nadmíru nereálné. Měli jsme slovem taky dekadentní poezii a taky absurdní divadlo.

Tento paradox nevyřešíme jen novými teoretickými projevy a zpětnými a úhybnými pohyby. Tento paradox můžeme likvidovat jen tím, že budeme méně nekvalifikovaně mluvit a více kvalifikovaně, to jest s maximální odborností a kompetencí, s pomocí kritiky, která nenivelizuje, ale odděluje nedochůtčata od plodných štěpů, dělat. A dělat s vědomím, že stojíme proti kultuře, která má jistě rysy západu slunce a sklonku dne, ale značnou a útočnou sílu, a která v sobě nadto nese rysy nového, které nemůžeme zanedbat ani ve smyslu umělecké techniky, ani ve smyslu kulturní politiky."

"LITERATURA MUSÍ PŘEKROČIT SAMU SEBE

/Alexander MATUŠKA/

Kult osobnosti není všechno. Musíme vzít jistý díl viny za sebe. Jsou takové skutečnosti a jevy v našem literárním životě, že kdybychom je sváděli jen na kult, byla by to hra na schovávanou, dobrá výmluva a okultismus.

Převládající tendencí doby, o které doufám, že je za námi, bylo psát literaturu, která v protikladu ke kritickému realismu přijala prvek socialistického realismu především jako realismu nekritického, která si libovala v černobílém falšování skutečnosti, která problémy vyplývající ze života stavěla stranou, která tvrdila, že v našem životě je všechno v pořádku, a nečinila si starosti, že existuje rozpor mezi tím, co se hlásá a co se činí.

To, že se tyto tendence rozvinuly tak neblaze, ukazuje, že základ nespočívá ve více nebo méně ospravedlnitelné slabosti jejich nositelů, ale spočívá ve známých objektivních podmínkách, kterých bylo právě dost k tomu, aby lidé podlehli.

A úkoly spolu s výhledy ? Ani nyní ani v budoucnosti ne půjde na prvém místě o problémy estetické, nepůjde o to, aby se umělecky dobře psalo o zlu v životě, umělecky dokonale o tom nedokonalém v životě. Půjde na prvém místě o otázku, čím naše psaní bude překračovat samo sebe.

Musíme si vybrat, chceme-li pěstovat literaturu bez happyendu, literaturu heroického zápasu, nebo vylhanou literaturu, která nebude literaturou a nikdy ničemu nepomůže. Musíme volit, chceme-li dokázat pevnost světa zamlčováním jeho výbušnosti anebo vytvářet syntézu a řád spoutáváním démonů."

"HLEDAT SOUPEŘE INTELEKTUÁLNĚ SILNÉ

/Ján ROZNER/

Před sedmi lety se v naší literatuře objevilo strašné a strašidelné nebezpečí revizionismu, které by dnes sice nikdo nedovedl identifikovat, ale tehdy splnilo svůj účel, zastavilo vývoj.

Dnes se doba znovu pohnula a my jsme rádi, že jsme tam, kde jsme už jednou byli .... A protože ještě stále anebo znovu se musíme něčeho zbavovat, nejdeme dál, a tak v jistém smyslu přešlapujeme na místě. Zatím pro oškrabávání rzi nemůžeme montovat něco nového...Náš boj proti dogmatismu je stále očišťováním terénu, přípravnou fází pro cosi, co by mělo následovat. Ale protože jsme stále jen v této jisté fázi, souběžně s bojem proti dogmatismu jsme dále okamžitě ve střehu, kdykoli se objeví někde něco nového. Ještě jsme nevstoupili do fáze, kdy protidogmatický postoj je především pozitivní tvorbou nového.

Ukážu to na příkladě, o kterém později zjistíme, že má něco společného i s literaturou. V Polsku ne tak dávno známý marxistický filosof, Adam Schaff, uveřejnil serii článků a potom knihu pod názvem Filosofie člověka....Se Schaffem u nás polemizoval Arnošt Kolman. Kolmanovu polemiku v Polsku převzal týž týdeník, který před tím uveřejnil Schaffův seriál, a současně sám Schaff Kolmanovi odpověděl. Jako nefilosof, ale přece jen myslící člověk, si dovoluji tvrdit, že Schaff Kolmanovu argumentaci doslova rozmetal a beze zbytku vyvrátil. Tím byla věc pro Schaffa i pro nás vyřízena.

Totiž vyřízena naším specifickým způsobem. Žádný časopis u nás neuveřejnil Schaffovu odpověď Kolmanovi, tak jako před tím u nás nikde nevyšel ani jediný z jeho článků. Vždyť stačilo, že tu existovalo Kolmanovo

stanovisko, a fakt, že bylo evidentně vyvráceno, na věci už nic nezměnil. Když se potom v Literárních novinách Kosík a Sviták pokusili celkem všeobecně a dost neurčitě cosi nadhodit k tomuto tématu, byli ihned okřiknuti a zakřiknuti, jak se jim to stalo i v roce 1956 pro jiné názory, které by dnes pravděpodobně nikoho nepobuřovaly. Apodikticky se jim dalo na vědomí, že takovéto a podobné názory nemají s marxismem nic společného.

My jsme měli dva druhy protivníků. Jednak takové jako Camus nebo Adam Schaff, které jsme jednoduše preventivně vyřazovali, aby nikoho nerušili. Tito protivníci vypadli ze hry. Protihráčem, se kterým jsme hráli většinu šachových partií, byla byrokratická úzkoprsost a názorová omezenost. A pokud rozhodovaly intelektuální argumenty, nebývaly to partie složité a těžké, které by zvyšovaly náročnost hráčů. Výhrami v těchto partiích jsme jen znovu a znovu objevovali Ameriky, a to spíš pro partnery než pro nás. Tento objektivní faktor kazil naši intelektuální mašinku a měl potom rozličné individuální následky."

/LITERÁRNÍ NOVINY č. 22 - 1. června 1963 - str. 8-12/